

ЗНАЧУЩІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ У МЕДИЧНИХ ВИШАХ

© Ісаєва О. С., 2017

<http://orcid.org/0000-0002-1832-739X><https://doi.org/10.5281/zenodo.843227>

Важливою складовою гуманітарної підготовки сучасної вищої медичної освіти є особистісно орієнтована парадигма освіти гуманістичного характеру, яка визнає унікальність кожного студента й індивідуальність його освітньої траєкторії. Соціально-гуманітарні дисципліни мають змістовний вплив на формування морально-етичних рис та передбачають подальший розвиток особистісних і професійних якостей студентів вищих медичних навчальних закладів. Метою гуманітарної науки мають бути цілі навчити особу мислити, давати оцінку різноманітним та неоднозначним фактам професійної діяльності чи подіям у суспільстві. Гуманітаризація вищої медичної освіти повинна коригувати єдність культури і освіти з метою навчити студентів детермінувати моральні та деонтологічні аспекти своєї діяльності, поєднувати особисту відповідальність та її результати. Гуманітарна підготовка студента-медика передбачає і його формування як людини культури, акумулювання у нього знань, умінь і якостей, необхідних у професійній діяльності на основі культурологічного підходу, засвоєння ним принципів і норм моралі, цілеспрямоване формування загальнолюдських цінностей.

Ключові слова: соціально-гуманітарна підготовка, гуманітаризація, студенти-медики, особистісні та професійні якості.

Исаева О. Значимость социально-гуманитарных подготовки в медицинских вузах.

Важной составляющей гуманитарной подготовки современного высшего медицинского образования является личностно ориентированная парадигма гуманистического характера, которая признает уникальность каждого студента и индивидуальность его образовательной траектории. Социально-гуманитарные дисциплины имеют содержательное влияние на формирование морально-этических качеств и предусматривают дальнейшее развитие личностных и профессиональных качеств у студентов высших учебных заведений. Гуманитарные науки учат мыслить, давать оценку неоднозначным фактам профессиональной деятельности. Гуманитаризация медицинского образования должна взаимодействовать с единством культуры и образования с целью научить студентов детерминировать моральные и деонтологические аспекты деятельности, сочетать личную ответственность и ее результаты. Гуманитарная подготовка студента предполагает его формирование как

человека культуры, аккумуляции знаний и умений, необходимых в профессиональной деятельности на основе культурологического подхода, усвоение принципов морали, целенаправленное формирование общечеловеческих ценностей.

Ключевые слова: социально-гуманитарная подготовка, гуманитаризация, студенты-медики, личностные и профессиональные качества.

Isayeva O. The significance of social and human training the medical universities.

A significant part of modern humanitarian training of higher medical education is a personally oriented paradigm of humanistic character in education that recognizes the exclusivity of each student's personality and individuality of own educational course. Social and human disciplines have a substantial influence on the formation of moral and ethical traits and provide further development of personal and professional students' skills at higher medical educational establishments. Humanization of higher medical education must interact in harmony with culture and education, teaching medical students to determine moral and deontological aspects of personal activity and to combine personal responsibility and its results.

The purpose of humanities should be goals to teach a person to think, to assess various and controversial facts of professional activities or events in the community. Humanitarian education should teach a medical student's ability for self-analysis, self-awareness, self-reflection as well as surrounding events. Block of social and humanitarian sciences should provide necessary skills and competencies for future health professionals, which will be gradually implemented into practical process. A crucial element in the system of higher education is social and humanitarian training of future medical specialists. An important task of humanitarian education is to form a doctor of international level, intellectual personality, the core of which being Ukrainian national idea, i.e. the formation of national consciousness, the development of national dignity and self-respect.

Social and humanitarian disciplines significantly influence the development of moral and ethical students' ideal at higher medical educational establishments since the contextual component of humanities has a significant potential. Such qualities as compassion, tolerance, decency and understanding should be developed in students of medical specialties while studying social and humanitarian sciences that will provide parity relations and special emotional interconnection between a doctor and a patient.

The refore, social and humanitarian disciplines should provide initial level of professional and ethical culture formation in medical students with its further implementation into professional activities.

Key words : social and humanitarian training, humanitarization, medical students, personal and professional qualities.

Постановка проблеми. Сьогоднішня кризова ситуація у державі відображається в усіх царинах людського життя. Проте, тотальна

декультуралізація українського суспільства поступово пронизує усі сфери життя і прошарки суспільства, відбувається абсолютна деструкція сучасної молоді та еліти нації. Відтак, першочерговим завданням сучасного суспільства, яке реформується, має бути підготовка нової генерації української інтелігенції, тобто ядра культурної інтелектуальної еліти в усіх галузях науки. Саме нинішні канони суспільства щодо діяльності лікаря вимагають новітніх культурних орієнтацій гуманітарної підготовки студента-медика у виші, зміцнення і розвиток морально-етичного та інтелектуального потенціалу майбутніх професіоналів галузі охорони здоров'я. Тому так важливо простежити зміст та спрямованість, стратегію і найближчі перспективи розвитку й становлення соціально-гуманітарної освіти у медичних вишах, від яких залежить життя, здоров'я, характер і світогляд наступних поколінь.

Мета статті – обґрунтувати науковий доробок з проблеми соціально-гуманітарної підготовки, яка передбачає, насамперед, формування теоретико-методологічних знань у взаємодії з методами виховного впливу і забезпечує відповідну морально-етичну та психологічну атмосферу серед студентів-медиків.

Отож, **актуальність** даної розвідки обумовлена необхідністю виховання студентів-медиків у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін у вищих медичних навчальних закладах.

Аналіз наукових педагогічних досліджень свідчить, що проблеми, пов'язані з гуманітарною складовою освітнього простору у вищих навчальних закладах, вважаються актуальними для сучасних дослідників і педагогів. Досліджували, зокрема, Л. Зязюн, І. Кузнєцова, С. Романова, О. Вознюк, І. Козловська, Г. Воронка, І. Оніщенко, Л. Яценко питання гуманітарної освіти та роль гуманітарної підготовки у формуванні фахівця.

Виклад основного матеріалу. Особливості професійної підготовки загалом та гуманітарної підготовки зокрема вимагають, передусім, звернення до проблем освіти, якість якої і гарантує високий рівень підготовки фахівців медичного профілю. Тільки перемога гуманістичного світосприйняття над антигуманізмом, - писав німецький вчений А. Швейцер, дає можливість нам з надією дивитися в майбутнє. Гуманістичне світосприйняття має сьогодні всесвітньо-історичне значення. [8, с. 509]. Тому важливою складовою гуманітарної підготовки сучасної вищої медичної освіти є особистісно орієнтована парадигма

освіти гуманістичного характеру, яка визнає унікальність кожного студента й індивідуальність його освітньої траєкторії, тобто у студента-медика формуються певні норми характеру, які саме і вважаються внутрішніми якостями суб'єкта.

Вважаємо, що основними принципами гуманітарної освіти у вишах повинні розглядатися і виокремлюватися наукові засади, а метою гуманітарної науки мають бути цілі навчити особу мислити, давати оцінку різноманітним та неоднозначним фактам професійної діяльності чи подіям у суспільстві. Також у процесі вивчення одного предмету слід здійснювати міжпредметну інтеграцію соціально-гуманітарних дисциплін, що забезпечить сприйняття навчального матеріалу студентами ґрунтовно, тобто як необхідної складової професійної, так і гуманітарної підготовки.

Слід зазначити, що актуалізація ролі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін студентів-медиків у виші підтверджується справедливим твердженням науковця А. Романовського, що тільки гуманітарна підготовка здатна дати людині можливість зрозуміти складність та багаторівневність буття, поглибити її мислення, забезпечувати цілісність і системність світосприйняття, світорозуміння і світогляду [7, с. 133].

Власне соціально-гуманітарні дисципліни мають змістовний вплив на формування морально-етичних рис та передбачають подальший розвиток особистісних і професійних якостей студентів вищих медичних навчальних закладів. Крім того, вони забезпечують умови для самореалізації особистості у навчально-пізнавальній і виховній діяльності, що сприяють успіху в подальшій професійній практиці. Гуманітарна освіченість, на думку дослідника А. Антіп'єва, – це не просто певний обсяг гуманітарних знань, це навички і способи роботи із цими знаннями [1, с. 98], тобто комплекс знань, умінь і навичок, потреба у саморозвитку й самореалізації, а також комунікативні, асертивні та рефлексивні здібності студентів-медиків.

Проте, нові закони щодо вищої освіти передбачають зменшення годин соціально-гуманітарного блоку, а інколи, навіть, і абсолютне скорочення предметів, які саме дозволяють ґрунтовно, якісно та всесторонньо розвивати студентів, вчать їх мислити і поглиблювати креативність тощо.

Отож, на сучасному етапі реорганізації вищої освіти припускаємо, що найскладніші теоретичні конструкції, концепції, інтерпретації втрачають

сенс, якщо вища освіта відходить від реальності, від підґрунтя засадничих постулатів, тобто втрачається відчуття реального і актуального моменту щодо гуманітаризації освіти.

Слід виокремити, що цінності гуманітарного знання і культури вирізняються вищою духовністю : стверджують самоцінність людського життя, кристалізують духовні досягнення людства, сподівання та ідеали людей, зразки життєдіяльності, належне і бажане. «Без цих цінностей, – як зазначав А. Мень, – розвиток людини перетвориться на важку деградацію». [5, с. 55].

Погоджуємося з ґрунтовним визначенням поняття гуманітаризації, яке подається науковцем Т. Брисіною: «Гуманітаризація розуміється як спосіб перетворення вищої освіти, що дозволяє студентові навчитися мислити, тобто творити. Це означає висування на перший план методологічних проблем творчості, у той час як сьогодні освіта орієнтована на методики придбання й збереження готового результату пізнання. Отже, суть проблеми виражається у перетворенні застиглих результатів, що постійно розвивається, динамічний процес виробництва того, що ще не існує» [3; 4].

Як стверджують науковці, «наука і освіта вважаються тими сферами духовної культури, які формують світогляд, моральні цінності» [2, с. 117], у зв'язку з цим в основу вдосконалення змісту соціально-гуманітарної підготовки сучасного медичного університету, на наш погляд, слід покласти такі основоположні та фундаментальні морально-етичні імперативи як :

- загальнолюдські цінності;
- соціокультурні цінності;
- цілісність особистості студента-медика.

Також блок соціально-гуманітарних дисциплін повинен передбачати необхідні навички і компетенції для майбутнього фахівця сфери охорони здоров'я, які імплементуватимуться поетапно у практичній діяльності навчального процесу. У майбутньому здобуті інтелектуальні знання, уміння і навички стануть важливим елементом системи практичної діяльності лікаря, а вміння використовувати належно сучасні нанотехнології зроблять послуги медицини більш перспективними, прозорими і доступними. Що підтверджує актуальність системи портфоліо при викладанні соціально-гуманітарного блоку дисциплін, яка не втрачає своєї популярності тривалий період.

Необхідно зазначити, що гуманітаризація вищої медичної освіти повинна коригувати єдність культури і освіти з метою навчити студента-медика детермінувати моральні та деонтологічні аспекти своєї діяльності, поєднувати особисту відповідальність та її результати, адже загальна культура і освіченість фахівця безпосередньо пов'язані з рівнем його соціально-гуманітарних знань.

Вважаємо, що соціально-гуманітарні науки передбачають не запам'ятовування матеріалу, а сприяють розвитку здібностей думати, аналізувати, аргументувати й кінцево – прийняття вірних рішень, що вважається базовим компонентом у навчанні студентів-медиків, де викладач виступає у ролі наставника чи корегувальника. Також необхідно навчити студентів – майбутніх лікарів умінню знаходити необхідну інформацію і вміти її відтворювати та синтезувати. Саме з молодших курсів слід мотивувати студентів брати на себе відповідальність, тобто прагнення до самоосвіти повинно бути визначальним для фаху лікаря, реально усвідомлюючи, які знання доконечні.

Особливу увагу при викладанні соціально-гуманітарних дисциплін слід звертати на чітку взаємодію студентів з реальними життєвими ситуаціями та клінічними випадками, які майбутні медики повинні ретельно розбирати, систематизувати, аналізувати та робити вірні висновки з огляду на майбутню професію і взаємовідносини між людьми.

Гуманітарна підготовка студента вищого медичного навчального закладу передбачає його формування як людини культури, акумулювання у нього знань, умінь і якостей, необхідних у професійній діяльності на основі культурологічного підходу, засвоєння майбутніми фахівцями принципів і норм моралі, цілеспрямоване формування загальнолюдських цінностей, позитивних мотивів професійної та суспільної діяльності. Такий підхід істотно прискорить процес створення належного середовища, а також дозволить максимально безпечно удосконалювати і стимулювати природні когнітивні процеси і напрацьовувати базу теоретичних знань та практичних навичок студентів-медиків.

Зокрема, дослідник О. Плавуцька зазначає, що зміст фахових дисциплін необхідно доповнювати інформацією культурологічного характеру, яка повинна відображати духовні надбання людства, здатні витончувати сприйняття й мислення студентів [6, с. 149]. Тому студент-медик повинен свідомо і цілеспрямовано змінювати себе і середовище, яке має безпосередній вплив на нього. Адже лише у культурному середовищі можуть сформуватися фахівці,

здатні вільно і глибоко мислити, створювати й використовувати інтелектуальні та моральні цінності, яких постійно потребує суспільство загалом і медичні заклади зокрема. Саме зміст професійної культури студента-медика в період його професійного становлення в процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін включає ціннісні орієнтації, професійно-етичні норми, інтелектуальний рівень розвитку, взаємодію і спілкування, мотивацію, етику та етикет, традиції тощо.

Отже, при вивченні соціально-гуманітарних дисциплін студентам медичного профілю слід розвивати такі якості, як милосердя, толерантність, добропорядність і розуміння, які передбачають паритетні стосунки та особливий емоційний зв'язок між лікарем та пацієнтом. Саме соціально-гуманітарні дисципліни повинні забезпечити початковий рівень сформованості професійно-етичної культури студентів-медиків з подальшим імплементаванням її у професійну діяльність. Безсумнівно, професійна культура медичного працівника виступає як потреба, тобто вважається чутлива і залежить від взаємодії з людьми, орієнтована на процес задоволення потреб відповідно до вимог суспільства.

Отже, формування особистісно-професійної культури у студентів-медиків у процесі навчання соціально-гуманітарним дисциплінам необхідно розглядати як цілеспрямований вплив на особистість студента з метою формування у нього:

- **мислення**, яке сприяло б активному входженню у сферу професійних відносин;
- **навичок** самооцінки й самопізнання, керуючись якими фахівець-медик буде успішно реалізовувати свої потенційні можливості у професійній діяльності;
- **якостей**, які стануть основою для досягнення успіху у подальшій професійній діяльності.

Сучасні закони медицини передбачають модель вибору лікаря безпосередньо пацієнтом, тобто кожен свідомий громадянин повинен підписати угоду з сімейним лікарем, який відповідатиме його вимогам і потребам. Якостями, необхідними для успішної діяльності лікаря, є ті, що характеризують взаємовідносини з людьми, а саме тактовність, доброзичливість, принциповість, повага до людей, вимогливість, чуйність, ввічливість; а серед найбільш значущих якостей особистості, що характеризують ставлення до праці

і сприяють формуванню лікаря-професіонала є відповідальність, дисциплінованість, охайність.

Саме тому фахівці освітньої сфери кардинально переглядають навчальні програми з соціально-гуманітарних наук у медичних закладах, які мають безпосередній вплив на становлення фахівця майбутнього. Як відомо, життєвий принцип лікаря – бути й діяти тут і тепер – допомагає виживати пацієнтам у непростих щоденних реаліях, а саме у стресовому і перевантаженому інформацією суспільстві.

Також викладач соціально-гуманітарних дисциплін повинен підбирати навчальні матеріали індивідуально для кожного студента відповідно до потреб – тексти, відео, діалоги, схеми, статті тощо, які розвивають такі здібності як креативність, образне мислення, ініціативу, уяву, свідомість, інтуїцію, лідерські якості, тобто формувати інтелектуально-творчі засади і когнітивно-креативний потенціал майбутніх медиків.

У зв'язку з цим, у процесі гуманітарної підготовки викладачам слід орієнтувати студентів-медиків на малі кроки та незначні добрі вчинки, які у подальшому призведуть до глобальних змін особистості і навіть суспільства в цілому. Адже складність життєвих планів студентів залежить від рівня духовного розвитку, свідомості, міжособистісних зв'язків. Щоб стати високо кваліфікованим лікарем – у студента повинен переважати творчий підхід, уява, здатність швидко орієнтуватися у мінливих обставинах і добре розвинена інтуїція. Дисципліни соціально-гуманітарного циклу відчутно впливають на формування морально-етичного ідеалу студентів вищих медичних навчальних закладів, оскільки змістова компонента гуманітарних наук має для цього визначальний потенціал.

Висновок. Вирішальною ланкою у системі вищої медичної освіти є соціально-гуманітарна підготовка майбутніх фахівців-медиків. Важливим завданням гуманітарної освіти є формування лікаря міжнародного рівня, інтелігента, особистості, стрижнем якої виступає національна ідея, тобто формування суспільної свідомості, розвиток почуття національної гідності та самоповаги. Гуманітарна освіта повинна виховати у студента-медика здатність до самоаналізу, самосвідомості, рефлексії до себе і навколишніх подій. Лише правильна орієнтація гуманітарної освіти розвиває ключові якості характеру студентів, спрямовуючи їх у професійну діяльність. Тобто,

гуманітарна освіта спрямована на збереження і зміцнення традицій, єдності поколінь, етносів, націй, на подолання існуючого ідеологічного вакууму, перегляду соціокультурних цінностей тощо. В майбутньому гуманітарна освіта повинна заповнюватися інформаційно-комунікаційними рішеннями, тобто позасистемною освітою.

Подальшою **перспективою** вбачаємо дослідження впливу соціально-гуманітарних дисциплін на розвиток інтелекту майбутніх лікарів у процесі підготовки.

Література

1. Антипов А.Г. Гуманизация и гуманитаризация образования : состояние проблемы / А. Антипов // Высшее образование в России. – 2009. – № 6. – С. 98-102.
2. Антипов А.Г., Маркова Ю.С. Основные тенденции развития образования в глобализирующемся мире / А. Антипов, Ю. Маркова // Вестник Пермского университета. Философия. Психология. Социология. – 2011. – Выпуск 3 (7). – С. 116-122.
3. Брыкина Т.Н. Методологические проблемы гуманитаризации технического образования / Т. Брыкина // Гуманитаризация технического образования и гуманизация профессиональной подготовки студентов. Тез. науч.-метод. конфер. – «УлПИ», 1989. – 60 с.
4. Брыкина Т.Н. Теоретико-методологический анализ современной технократской модели образования / Т. Брыкина // Вестник Ульяновского госуниверситета. – 1998. – № 3. – С. 3-7.
5. Мень А. Радостная весть / А. Мень. – М. : Слово, 1991. – 80 с.
6. Плавунько О. П. Педагогічні умови розвитку духовних цінностей студентів у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / О. Плавунько : Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Т., 2010. – 20 с.
7. Романовский А.Г. Психолого-педагогическая подготовка в свете концепции формирования гуманитарно-технической элиты / А. Романовский // Харьковская школа психологии : наследие и современная наука. – Х. : Изд-во ХНПУ имени Г. С. Сковороды, 2012. – С. 129-139.
8. Швейцер А. Благоговение перед жизнью / А. Швейцер. – М. : Прогресс, 1992. – 572 с.